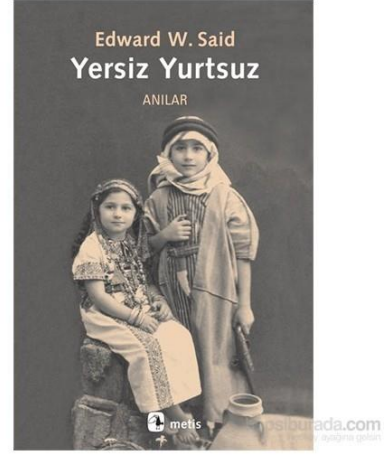


“Yersiz Yurtsuz” Geçen Bir Ömür

Yersiz Yurtsuz, Edward W. Said Metis Yayınları, 2013

Aleyna Dinç¹

Edward William Said otobiyografik eser niteliğindeki *Yersiz Yurtsuz* kitabında, birbiriyle çatışan kültürlerin arasında kalmış bir hayat öyküsünün, şehirden şehre savrulup dururken, bir yere ait olamamanın verdiği karmaşıklığı ele almıştır. Kökeni Arap, Doğulu Hristiyan bir ailede dünyaya gelen Edward Said, ailesinin ülkelerinin işgal altında olmasından dolayı mülteci durumundayken dahi ne olup bittiği üzerine konuşmaktan kaçınmalarını küçük yaşlarda pek anlamlandıramamıştır. Daha sonralarında ise içine sürüklendiği “öteki” olma vaziyetini reddetmiş ve “kıymetini bilmediğim yer, anavatanım” olarak nitelendirdiği Filistin’in yerli halkının haklarını savunma mücadelesi vermiştir. Adı “Arap Filistinli milliyetçi” olarak da anılan Edward Said 1951 yılında yaşamak üzere Ortadoğu’dan ayrılıp gittiği ABD’de İngiliz Edebiyatı profesörlüğü yapmıştır. Oryantalizm üzerine getirdiği önemli eleştirilerin yanında *Oryantalizm* adlı eseriyle de büyük yankı uyandırmıştır. Bunu *Kültür ve Emperyalizm*, Filistin ve İslam’a dair diğer kitapları izlemiş ve yayınladığı toplam on kitabı on dört dile çevrilmiştir.



Yersiz Yurtsuz Kitabına Dair

Edward Said, kanser hastası olduğunu öğrendikten sonra doğup çocukluk yıllarını geçirdiği Arap dünyasında ve ortaokula, liseye, üniversiteye gittiği ABD’de yaşadığı olayları, içsel

¹ aleynadinc.ad@gmail.com

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal Hizmet. (Bu yazı Young Academia, Server Genç Hanımlar Derneği ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Av. Kemal Yavuz Ataman yönetiminde “Küresel Düşünce Yazarlığı Atölyesi” kapsamında üretilmiştir.)

muhasebelerini geride bırakması gerektiğini düşünmüştür. Kitabın otobiyografik nitelikte olması okuyucularına Edward Said'in içsel muhasebelerine kolaylıkla dahil olabilme fırsatı sunmuştur. Akışına kapıldığı "sürgün" hayatını anlamlandırmaya çalıştığı çocukluk yıllarından başlayıp eğitim hayatıyla paralel seyreden bir olay örgüsü oluşturmuştur. Yazar genel olarak sade ve akıcı bir üsluba sahip olup yazısında bu üslubunu baştan sona koruyabilmiştir. Samimi üslubunun yanı sıra kitap içerisinde ailesiyle fotoğraflarına yer vermiştir. On bir bölümden oluşan kitabın ilk bölümlerinde Edward Said, ailesi tarafından disiplin ile terbiye edilip uygun görülen kalıba sokulmaya çalışılırken yaşadığı kimlik çatışmalarından uzun uzadıya bahsetmiştir. Edward Said'in ebeveynlerinde de gördüğümüz gibi her anne babanın aklında çocuklarında görmek istediği ideal evlat figürü vardır. Ancak çocukların uçsuz bucaksız zihinlerinin keşfine çıkıp ona kendisine ait yol haritası belirlemede yardımcı olmak yerine belirlenen basmakalıp karakterlerin içine sıkıştırmaya çalışmak hem ebeveynlerde hem de çocuğun içsel dünyasında buhrana sebep olmaktadır. Edward Said'in sıkıyönetimle geçen çocukluk dönemlerinde de bundan farklı bir durum olmamıştır. Babası Wadie'nin "olmasını istediği Edward"ın yanında Edward, kelimenin her anlamıyla zayıf kalıyordu. Annesi Hilda eşinin kurduğu otoriteye uygun davranıyor olsa da Edward annesi için "yaşamımın ilk yirmi beş yılı boyunca en yakın, en samimi yoldaşım kuşkusuz annemdi" diyebilmiştir. Babasının sert ve soğuk dış görünümünü biraz olsun çekilir kılan annesiyle paylaştığı sanat zevkinin ikisi arasında özel bir bağ oluşturduğuna inanan Edward, annesiyle bu bağı "üzerindeki baskıdan sıyrılıp kısa süreliğine de olsa nefes aldığı alan" olarak görmüştür. Babasının sıkıyönetimden amaçladığı, kendisinin de kati suretle reddettiği "öteki" olma durumundan çocuklarını sıyırmaktı. Edward bu durumun ne kadar farkında olsa da hırpalandığını da açıkça dile getirmiştir. Öyle ki sürekli bir şeyleri tam anlamıyla doğru yapamama durumunun varoluşsal bir sorundan mı kaynaklı yoksa bir şeyleri yanlış mı anlıyor diye bir türlü çözememiştir. Bu karmaşıklığa da zaman zaman birbirine zıt tepkiler vermiştir. Yaşadığı kimlik çatışması Edward'ı içinde bulunduğu süregelen yaşama odaklanmaktan alıkoymuştur. Gelişme sürecinde kimliğini anlamlandırmak uğruna çaba sarf eden Edward için su götürmez bir gerçek varsa o da nereye giderse gitsin kendini "yersiz yurtsuz" hissediyor oluşuydu.

Edward Filistin'i dönmek üzere geride bıraktıkları 1947 yılından öncesine dönüp baktığında Filistin için "...ailemin ve arkadaşlarımın nedenini nasılinı düşünmeden, sorunsuzca var oldukları yerdin." demıştır. Sorunsuz yaşamlarını Filistin'de bıraktıktan sonra sürekli bir sürgün halinde olan Said ailesinin ebeveynleri bu durumu çocuklarına yansıtmaktan kaçınmış, "zihinlerinin bu tür sorunlarla meşgul olmaması" adına bu konudan çocuklarını olabildiğince uzak tutmuşlardır. Anavatanlarının sömürge haline getirilişini, yaşadıkları yerlerden ve bu bölgelerdeki vahameti eleştirmekten kaçma durumu daha sonralarda Edward'ın eserinde üzerinde durduğu önemli konulardan biri olmuştur. Said "Bugün beni asıl kahreden şey, ailemizin ve dostlarımızın 1948 yılında başlayan, ülkeden ülkeye, şehirden şehre durmaksızın sürüklenmelerine neden olan sürgünlükleridir; o sıralar olayların iç p.

Edward'ı gölge gibi takip eden Arap kimliği girdiği her ortamda onu "öteki" yapmaya yetiyordu. İngilizce bir isme sahip olmasının ikinci sınıf muamelesinden kurtulması için yeterli olmadığını küçük yaşlarda anlamıştır. Öyle ki belli bir statüye sahip olduğu ABD' de dahi isminin ve soy isminin arasındaki bağdaşmazlık, onun iki kültür arasında kalmışlığı, kökeninin şüpheli topraklara dayanması "kimliksiz" oluşundaki en belirgin etkenlerdendir. Edward'ın aksine ikinci sınıf muamelesinden kurtulmak adına sözde "birinci sınıf" insanların yaşam tarzlarını benimseyen, her açıdan onlara benzemeye çalışan ve bu uğurda geçmişlerini dahi reddeden Said ailesi Edward'ın eleştirdiği noktalardan biri olmuştur. "...hayatta Mısır'a ve Arap topraklarına atfedemeyeceğimiz, kendine Avrupalı süsü vermeye kararlı bir aile." olarak nitelendirdiği ailesinin bu çabasını oldukça yapmacık görmüştür.

Edward Said isim çelişkisinin yanı sıra dil çelişkisi de yaşamıştı. Zaman zaman Arapça zaman zaman da İngilizce konuşması, gerek İngiliz ve Amerikan sömürgesi Kahire'deki okullarda aldığı eğitimle gerekse aile içindeki konuşmalardan kaynaklı olarak birbirine girmiştir. Öyle ki İngilizce düşünürken Arapça konuştuğunu, bu durumun kelimelerin telaffuzlarına dahi yansıdığını söylemiştir. Bu sorunların ötesinde Edward önce hangi dili konuştuğunu, hangi dilin ona ait olduğunu kestirememekten yakınmıştır.

Kahire'de yaşayan Said ailesi için Filistin'in işgal altında olması çok üzücü olsa da yaşamlarını pek etkilemiyordu. Asla geri dönemeyeceklerini düşündükleri Filistin'den

umutlarını kesmiş ve bu yeri sessizce özlemekle yetinmişlerdi. Ailesi ve çevresi Edward'a olduğu kimliğin yerine "olması gerektiği" kimliği dikte ettirse de Edward, doğup yaşadığı ve anavatanım dediği bir şehrin bölgelerinin Alman ve Amerikalı göçmenlerin eline geçtiğini, Kudüs'ü adeta fethettiklerini ve Filistinlilere hiç yaşama hakkı tanımaksızın bir köşeye ittiklerini kabullenmeyi reddetmiştir. Bu uğurda sesini çıkartmaktan çekinmemiş, Filistin ve Filistin yerli halkının haklarını savunmayı kendine görev bilmiştir.

Edward, gittiği okullarda gerek öğrenciler gerekse öğretmenler tarafından baskıya ve ötekileştirmeye maruz kalmıştır. Birçok yönüyle eleştirdiği İngiliz ve Amerikan okullarında kendisiyle ve çevresiyle çatışma halindeyken sistemin öğrencilere para makineleri gözüyle baktıklarını söylemiştir. Victoria Koleji'ne getirdiği eleştirisinde "...Arap olmak ve Arapça konuşmak suç sayılan eylemler olduğundan kendi dilimize, kendi tarihimize, kültürümüze, kendi coğrafyamıza yönelik doğru düzgün bir eğitimden geçmiyorduk." diyerek eğitim hayatında da gördüğü baskıyı ve asimile edilmesini gözler önüne sermiştir. Ayrıca bu yargılayıcı yaklaşımın sonucunda yeterince "iyi" bulunmadığı gibi gördüğü ikinci sınıf insan muamelesinden hüküm yediği de açıktır.

Hayatı boyunca köklerinden uzaklaştırılmaya çalışılan, yerini yurdunu bilmeksizin sürgün halinde olan, yaşadığı ayrımcılıktan sıyrılmaya gücü yetmeyen Edward Said, iktidara hizmet etmeyi reddeden tavrıyla asıl gayesi "köksüzleştirmek" olan kapitalizmin eleştirisini yapmıştır.

Sonuç

Edward Said'in otobiyografik eseri Yersiz Yurtsuz'unda baskı altında geçirdiği yaşamında hiçbir yere ait hissedemeyişinin nedenlerini anlamak hiç de zor değil. Geriye dönüp baktığında yaşamı boyunca şehirden şehre, dilden dile sürüklenişinden kaynaklı yaşadığı karmaşıklığı kabullenmeyi reddetmiş Filistin asıllı entelektüel Edward William Said, insanların üzerine konuşmayı dahi kabul etmedikleri yaraya az da olsa merhem olabilmek için çaba sarf etmiştir. Birçok platformda Filistinlilerin davasının savunuculuğunu üstlenmiş olması onun sürgün hayatından ve buna neden olan sömürgeci devletlerden nasıl etkilendiğini görmemize yardımcı oluyor.

Oryantalizme yöneltilen eleştiriler Edward Said'in *Oryantalizm* adlı eseriyle ehemmiyet kazanmıştır. Bu eseriyle oryantalizmin anlam karmaşasını düzenleyen yazar yaptığı eleştiriyi oryantalizme birçok negatif anlam kazandırmış, büyük yankı uyandırmıştır. Bu sebepten dolayı birçok eleştiri alıp büyük yankı uyandıran Edward Said'in en saldırgan eleştirmeni İngiliz asıllı Amerikan tarihçi Bernard Lewis olmuştur.

Oryantalizm, diğer adıyla Şarkiyatçılık (Doğu bilimi) Edward Said'e göre Şarkı anlamak adı altında Şark hakkında hükümlerde bulunup, Şark'ı tasvir eden, yöneten kısacası "Doğu'ya hâkim olmak, onu yeniden kurmak ve onun amiri olmak için Batı'nın bulduğu bir yol". Bu eleştirinin devamında da Edward Said "Şarkiyat yüzünden Şark, düşünce ve fiile hür bir biçimde muhatap değildir." diyerek oryantalizmin görünürde "Doğuyu ve kültürünü anlamak" olmasına rağmen asıl gayenin çok daha farklı olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Yersiz Yurtsuz eserinde de Edward Said'in eleştirdiği oryantalizmin hayatı üzerindeki etkisini görmek pek mümkündür. Ülkelerin kendi menfaatleri uğruna hakkı olmayanı gasp etmesi, türlü yollarla farklı inançlara ve köklere sahip insanları ötekileştirmelerini görmezden gelmek elbette ki büyük "haksızlık" olacaktır. Haksızlık karşısında sessiz kalmayı tercih edenler bir hayli olsa da Edward Said bu noktada sesini çıkartıp, Filistin yerli halkının arkasında durmaya çalışmıştır. Yersiz yurtsuz olduğu hissiyle yaşadığı hayatındaki "öteki olmama mücadelesini" hasta yatağında anlatmayı borç bilmiş ve Yersiz Yurtsuz bir ömrü geride bırakmıştır.